

Spekulasjon som ana

I Norge har vi slått fast at militære konflikter i vår del av verden vil være redusert til "episoder, kriser og konflikter av begrenset omfang og varighet". Men dette er ikke noe annet enn ren spekulasjon. Man kan ikke gjette seg til hva som vil skje i fremtiden. Bare spåkoner kan det, skriver Øystein Steiro.

TEKST
ØYSTEIN STEIRO,
SIKKERHETSPOLITISK
RÅDGIVER

- Inntil slutten av 1700-tallet var man overbevist om at alle svaner var hvite. Det var logisk. Alle svaner som inntil da var observert i den gamle del av verden var uomtvistelig hvite. Med oppdagelsen av Australia, oppdaget man at det også faktisk finnes sorte svaner. Historien illustrerer vår tilbøyelighet til å framskrive nå-situasjonen og det kjente, begrensningene knyttet til sannsynlighetsbetraktninger samt vår manglende evne til å forutse det uventede.¹

Scenariostudier. Det har tidligere gått en debatt i "Norges Forsvar" vedrørende scenariostudiene og planprosessen som ligger til grunn for gjeldende forsvarsstruktur. Nils Naastad, førsteamanuensis ved NTNU, har karakterisert forutsetningen i FS07 om at en militær konflikt i Norge eller i norske nærområder i dag vil være redusert til isolert og begrenset bruk av makt og at et omfattende angrep som også omfatter landterritoriet er helt utenkelig, som en ren marginaldoktrine.² Han advarer mot at vårt militære analyseetablisement på denne måten har tenkt bort muligheten for militær overraskelse. Iver Johansen, forsker ved FFI og sentral i de scenariostudiene som ligger til grunn for forsvarsreformen, viser til at det er vanskelig å ta høyde for et

hvert mulig scenario, at dersom vi ser Russland som hovedtrusselen har landet ikke lenger verken politisk vilje eller militær evne til å ta og holde større deler av norsk territorium samt at det er vanskelig å tenke seg et slikt forløp uten at det oppstår signaler over et bredt militært og sikkerhetspolitisk spektrum som vil kunne gi oss et varsel om endringenes retning og styrke.³

Jeg deler Naastads bekymring og har selv gjentatte ganger advart mot de urealistiske sikkerhetspolitiske forutsetningene som ligger til grunn for forsvarsreformen.⁴ FFI har hatt en feil tilnærming til bruken av scenariostudier. Disse er blitt brukt av FD for å legitimere et politisk ønske om å ta ut en fredsdividende på bekostning av målsettingen om å opprettholde en troverdig forsvarsterskel. For det første er det slik at scenariostudier ikke er ment å tas bokstavelig. Det er som Johansen sier, selvsagt ikke mulig å forholde seg til alle mulige utviklingsforløp. Hensikten med scenariodrøftinger er imidlertid å identifisere de viktigste variablene som gjelder samt å forstå sensitivitet, samvariasjon og årsaksforholdene mellom dem. Man kan forstå fremtiden bedre, men man kan ikke gjette seg frem til den. Det kan bare spåkoner. Det er imidlertid denne metodologiske brøleren som gjeldende forsvarsplanlegging hviler på når man slår fast at fremtidige militære konflikter i vår del av verden vil være redusert til "episoder, kriser og konflikter av begrenset omfang og varighet.

Dette er ikke noe annet enn ren spekulasjon.

Sikkerhetspolitiske feilslutninger. I tillegg mangler den grunnleggende erkjennelsen av det forhold at mens forsvarsstrukturer er særdeles trege strukturer kan en motparts politiske intensjoner endres særdeles raskt. Det er dessuten slik at hva Russlands eventuelle fremtidige politiske intensjoner og militære kapasitet angår, er det lite trolig at en trussel i denne sammenheng vil gi seg uttrykk i et klassisk kaldkrigs-scenario, slik Johansen synes å ta utgangspunkt i. Den kanskje farligste situasjonen vi kan komme opp i er et scenario hvor norske interesser i Nordområdene kan bli gjort til gjenstand for en hestehandel mellom stormaktene hvor norske interesser og tilgang til petroleumsreservene i Nord kan bli knyttet til globale sikkerhetsinter-

Lyseverktøy

Etter 20 års fravær er igjen geopolittikk og strategiske interesser blitt en del av det offisielle norske politikerspråket. Man erkjenner også at Russland er mer selvbevisst. Bildet viser det russiske hangarskipet "admiral Kutznetsov" som besøkt norske farvann for to år siden. Den norske fregatten "Fridtjof Nansen" til venstre i bildet. (Foto: FMS)

esser knyttet til stormaktenes relasjoner i helt andre regioner.

Sist, men ikke minst kan vi slå fast at forestillingen om tilstrekkelig varslings-tid er en seiglivet myte, men fortsatt ikke noe annet enn en myte. Dette er en myte nettopp av den grunn at det tar så lang tid å bygge opp et adekvat forsvar dersom sikkerhetsbildet skulle endre seg. Da Nygårdsvold-regjeringen omsider tok de politiske signalene i Europa på alvor høsten 1937, var det for lengst for sent. Da var det verken kanoner eller annet materiell å få kjøpt. Stormaktene trengte selv alt det materielle europeisk våpenindustri var i stand til å produsere.⁵ Da krigen kom i 1940 sto det 50 millioner ubrukte kroner på FDs konto. Det er her parallel-

len til 1940 ligger, ikke at vi kan forvente en trusselutvikling tilsvarende den tyske okkupasjonen av Norge i 1940.

I norsk forsvarsplanlegging forutsetter man imidlertid fortsatt at sorte svaner ikke finnes. Dette står i skarp kontrast til for eksempel amerikansk forsvarsplanlegging hvor man drøfter ulike utviklingsbaner uten å legge et gitt scenario eller utviklingsforløp til grunn for de strukturer som bygges opp. Det har sin enkle bakgrunn i at sorte svaner er regelen heller enn unntaket når det gjelder militær strategi.

Krigens vesen. Nettopp det uforutsigbare, det uventede og det usannsynlige er karakteristisk for den paradoksale logikk som styrer militær strategi. Klassiske ek-

sempler er Hannibals forsering av Alpene i år 218 f. Kr., Napoleons list i slaget ved Austerlitz i 1805 eller tyskernes 'blitzkrieg' gjennom Ardennene i 1940. Krig er risikabelt og kostbart både når det gjelder menneskeliv og materiell. Krig er drevet frem av tunge interesser gjerne forbundet med tilgangen til strategisk viktige råvarer og geopolitiske forhold knyttet til kontrollen av disse og noen ganger blandet med ideologiske, religiøse eller etniske konfliktlinjer. Det står mye på spill. Uventede og indirekte strategier reduserer risiko og øker muligheten for militær suksess. Det er bakgrunnen for at kriger, nesten uten unntak, er umulige å forutse.

Historisk erfaring. Det var således ingen som i 1914 kunne forutse 1. verdenskrig før skuddene smalt i Sarajevo 28. juni 1914. Det var heller ingen i 1940 som kunne forutse det tyske overfallet på Norge og Danmark, heller ikke den såkalte "forutseende norske utenriksledelse" før det var for sent. Ser vi til vår samtid, var det ingen som forutså verken 6-dagers krigen i 1967, krigen mellom Iran og Irak 1980-88, borgerkrigen i Libanon i 1982 eller at Irak kom til å invadere Kuwait i 1990. Det var heller ingen i 1982 som kunne forestille seg at et ledende europeisk demokrati som Storbritannia kunne finne på å gå til krig mot Argentina over Falklandsøyene, noen øde øyer i Sør-Atlanteren av marginal strategisk verdi. Balkan-konflikten har riktig nok lange historiske røtter, men hvem kunne forestille seg at konflikten igjen kunne blomstre opp og føre til konvensjonell krigføring i full skala, etnisk rensning og omfattende folkemord i hjertet av Europa så sent som for noen ganske få år tilbake? Selv verdens mest omfattende og teknologisk avanserte etterretningstjeneste kom til kort mht. å kunne forutse og forhindre terrorangrepet mot World Trade Center i 2001. Og mange fikk seg en alvorlig tankevekker, amerikansk og vestlig etterretning inkludert, da Russland fant det for godt å invadere Georgia høsten 2008.

Forsvarsreformen. I de scenariostudiene som FFI utviklet som bakgrunn for FS2000, MFU2003 og siden FS2007 hvor man ensidig valgte bort mindre sannsynlige scenarier med stor mulig negativ konsekvens, gjorde det enkelt for uskolerne og kortsiktige orienterte politikere å ta ut en fredsdividende. Noen faglig eller logisk begrunnelse for dette resonnetet foreligger ikke utover at det selvsagt ikke er mulig å ta høyde for ethvert mulig scenario. Det som imidlertid er fullt mulig, er å forholde seg til fremtiden slik den er, dvs. fundamentalt uforutsigbar, og opprettholde en troverdig nasjonal forsvarsterskel som selv en stormakt vil tenke seg om to ganger å utfordre, særlig i en situasjon som den vi ser under utvikling i Nordområdene. Johansen og FFI som selv står bak scenariostudiene, har siden eksplisitt erkjent at "komplekse sosiale system som utviklingen i sikkerhetsbildet må oppfattes som fundamentalt uforutsigbare".⁶ Det er derfor komplett uforståelig at man gjennom forsvarsreformen har planlagt som om det motsatte var tilfellet og at man fortsatt holder fast på forutsetningen om at krig i

noe omfang ikke er mulig i vår del av verden?

Forutseende utenriksledelse. Etter Georgia er språkbruken hva angår den ofisielle beskrivelsen av sikkerhetsbildet riktig nok skjerpet, senest ved forsvarsministerens nyttårsfordrag i Oslo Militære Samfund 4.1.10. Etter 20 års fravær er igjen begrep som *geopolitikk* og *strategiske interesser* tatt i bruk. Man erkjenner, riktig nok på overtid, et stadig mer utenrikspolitisk *selvbevisst* Russland og behovet for å skifte alliansens fokus tilbake til artikkel 5 og eget territorium. Men dersom regjeringens signaler først og fremst er en unnskyldning for å trekke norske styrker ut av Afghanistan snarere enn et uttrykk for reell vilje til å bruke de ressurser som skal til for å gjenoppbygge en troverdig nasjonal forsvarsterskel, leder Stoltenberg-regjeringen oss ut i et enda større sikkerhetspolitisk uføre enn vi allerede er i. Det gjenstår å se. Forsvarsministerens uttalelser om økt vektlegging av eget nærområde er lovende. Utenriksministerens uttalelser i et TV-intervju for et par måneder siden om at det norske forsvaret er innrettet på sannsynlige utviklingsfor-

løp og at vi har en god og forutseende etterretning, er imidlertid som å høre et ekko fra mellomkrigstidens regjeringer som også satte sin lit til "den forutseende utenriksledelse" og som heller ikke var klar over at sorte svaner faktisk finnes. ■

Øystein Steiro (54) har vært sikkerhetspolitisk rådgiver i Norsk Institutt for Strategiske Studier. Han har lang internasjonal fartstid i Utenriktjenesten og hatt ulike lederstillinger i internasjonalt orienterte virksomheter i privat sektor.

Fotnoter:

- 1 Taleb, Nassim Nicholas. *The Black Swan: The impact of the highly improbable*, Random House, 2007.
- 2 Naastad, Nils.
- 3 Johansen, Iver.
- 4 Steiro, Øystein. *Ulik tilnærming til territoriell sikkerhet i de nordiske land*, Norsk Militært Tidsskrift, nr. 4, 1997.
- 5 Kristiansen, Tom. *Tysk trussel mot Norge? Forsvarsledelse, trusselvurdering og militære tiltak før 1940*, Fagbokforlaget, 2008.
- 6 Johansen, Iver. *Scenarier for Russland 2030: Pilotstudie*, FFI Notat-2003/02877, 2003.

Bauta over viseadmiral Skule Storheill

9 juni avdukes en bauta over viseadmiral Skule Storheill i Sandnessjøen

Formannskapet i Alstahaug kommune vedtok i 2008 å reise en skulptur til minne over viseadmiral Skule Valentin Storheills innsats i krig og fred. *Norske Reserveoffiserers Forbund i Alstahaug har hatt ansvaret* finansiering, kunstneriske valg og plassering av monumentet. Fullfinansiering er nå nesten i havn og arbeidet med skulpturen er startet.

Skule V Storheill (1907-1992) ble født i Brønnøysund, men som barn flyttet mor og sønn til slekten på Søvik og Skei i Alstahaug. Han ble uteksaminert fra Sjøkrigsskolen i 1928.

Ved krigsutbruddet 9.april1940 hadde han stilling som inspeksjonsoffiser på Sjøkrigsskolen i Horten. Da tyske styrker etterhvert nedkjempet det spinkle norske forsvaret, tok Storheill med seg en flokk kadetter for å fortsette kampene. Han dro til Lillehammer videre til Molde og så til Tromsø 7.juni 1940 fulgte han med Kongen og regjeringen ombord HMS *Devonshire* over til England.

Storheill var sjef på jageren «St.Al-

bans» under slaget om Atlanterhavet og senket 3.august 1941 den tyske ubåten U 401. I april 1942 heiste han kommandoen på jageren «Eskdale», men kom i kamp i Kanalen i april 1943 og fartøyet ble senket. Storheill heiste deretter kommandoen på jageren «Stord» i august 1943 og ble en del av eskorten til Murmansk konvoiene. Andre juledag 1943 spilte «Stord» en fremtredende rolle under senkingen av det tyske slagskipet «Scharnhorst» nord av Nordkapp. «Stord» var også med i første linje under invasjonen 6. juni 1944 i Normandie. Etter krigen fikk Storheill viktige stillinger i forsvaret. Fra 1951-54 var han sjef for Sjøforsvaret, og fra 1954 -57 sjef for «Den norske militærmisjon» i Washington. I 1957 ble han «Øverstkommanderende i Nord-Norge».

Billedhugger Skule Waksvik er valgt til å utføre monumentet. Et verdig minne til ettertanke for kommende slekter.

Inge Bildøy